

Eeva Kilpi

IHMISEN
ÄÄNI

w s o y

Eeva Kilpi
IHMISEN ÄÄNI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

ENSIMMÄINEN PAINOS

© EEVA KILPI JA WSOY 2026

TEOS ON ILMESTYNYT ENSIMMÄISEN KERRAN 1976.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
LÖNNROTINKATU 18 A, 00120 HELSINKI

ISBN 978-951-0-52672-9

PAINETTU EU:SSA

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@wsoy.fi

Hengitystä

Alkusanat

Hetkellä jolloin ryhdyn tätä kirjoittamaan olen metsässä, on kesä, ja olen juuri saanut kuulla erään kaukaisen, mutta pitkän sairautensa aikana läheiseksi muuttuneen omaisen kuolemasta. Minua ympäröi luonto ja yksinäisyys, mieltäni painaa työ ja suru. Tunnen ensimmäisen kerran elämässäni kuoleman ja vanhenemisen vastenmielisyyden – en pelkoa, mutta kammaa. Tunnen olevani verkossa, vanhenemisen ja kuoleman lainalaisuudessa, johon en ole koskaan pyrkinyt päästä. Haluaisin karistaa sen yltäni, tämän kuihtumisen säännön, joka tuntuu väärältä, epäoikeudenmukaiselta ja nöyryyttävältä. Kun näin tuon vanhan ihmisen elossa viimeksi kolme viikkoa sitten, hän oli vain pieni pussi luita ja nahkaa. Puhe oli muuttunut värinäksi josta en enää saanut selvää ja silmiin kihosi rähmää jota arvelin kyyneliksi. Vielä aivan viime vaiheessa hänen kuihtuneeseen, monien yleissairauksien kuluttamaan ruumiiseensa oli ilmaantunut iso, kukoistava kasvain. Hän oli tajuissaan ja tunsu minut. Ymmärsin, että kuolema olisi hänelle helpotus, ja rukoilin pitkästä ajasta. Nyt minua kuitenkin itkettää, vaikka kaiken järjen mukaan minun pitäisi olla huojentunut.

Kaksi viikkoa sitten kokoontui entisen kouluni vuoden 1946 ylioppilasluokka, »meidän luokka», ensimmäisen kerran kolmeenkymmeneen vuoteen. Olimme tavanneet siis viimeksi parikymmenvuotiaina. Kukaan meistä ei varmaan silloin uskonut, että vanhenemisen laki koskisi meitä – meidän olimme poikkeus.

Kun osoittautui, että koulun pihalla seisovat ihmiset jotka muistuttivat lähinnä entisiä, enimmäkseen jo manalle menneitä opettajiamme olivatkin luokkatovereitamme...

Tuntui kuin peili olisi nostettu eteen ja pakotettu katsomaan. Ensimmäisen kerran todella tajusin, että vanhene-
misen väistämättömyys koskee myös minua, meitä, meidän luokkalaisia. Ja samalla tuntui että oli tapahtunut hirvittävä erehdys, vääryys, eihän tämä ollut tarkoitus, meidät oli petetty, pyydystetty. Teki mieli ravistautua irti ja lähteä juoksemaan.

Seuraavana päivänä olimme jo hyväksyneet toistemme nykyisen minuuden. Se muodosti hauskan yhdistelmän sen entisen tytön tai pojan kanssa, joka vähitellen kuoriutui esiin nykyisyyden naamion alta. Tuntui kuin olisimme pukeutuneet kuka ryppyihin, kuka harmaisiin hiuksiin vain tätä tilaisuutta varten, hullutellaksemme. Oli myös ilmeistä – sitäkään ei tiennyt ennen kuin koki – että nuoruuden tuttuus on jokin mikä ei häviä, tai ainakin se on hyvin helposti kutsuttavissa takaisin, uuteen käyttöön. Siinä tuttuudessa on jotakin sellaista jota ei ole missään myöhemmässä suhteessa. Päätimme tämän jälkeen tavata viiden vuoden kuluttua. Ja kokonaisuudesta jäi lopulta myönteinen kuva.

Silti tunne verkossa olemisesta ei suostu pyyhkiytymään pois. En ole kokenut sellaista ennen enkä välittäisi kokea enää toistamiseen. Se vaikuttaa ajatteluuni. Vain muistinmenetyks voi häivyttää sen ja siinä suhteessa muistini onkin hyvin

avulias: sen huononeminen on vaivannut minua jo kauan – haitannut esimerkiksi laajan epiikan kirjoittamista.

Jokaiseen kirjoittamishetkeen vaikuttavat sekä aikaisemmat että päivänpolttavat kokemukset, ympäristö ja häiriöt, terveydentila ja mielialat. Teksti jota kirjoitan tänään olisi toisenlaista huomenna ja olisi ollut toisenlaista eilen. Jokainen teksti on paitsi henkilökohtainen, myös hetkellinen. Siis ainutkertainen, toistumaton.

Niin kuin kaikesta käy ilmi, minua askarruttavat kuolema ja ikääntyminen. Ne synnyttävät tietenkin kysymyksen elämän tarkoituksesta, mutta pelkään sen pohtimisen muodostuvan joko pinnalliseksi tai itsepetokseksi, tai liian masentavaksi.

Kaipaisin sellaisia käytännöllisiä otsikoita kuin Äitiys, Mies ja nainen, Avioliitto (josta en kuitenkaan kirjoitaisi), Ihmissuhteet, Vanhemmat ja lapset, Sukupolvien ristiriidat, Naisen asema, Ahdistus, Väkivalta, Itsetunto.

Arvelin että kustantajan antamat otsikot ovat peräisin jostain muinaisesta sovinnaisuusoppaasta jonka ovat laatineet ankaran puritaanista lahkoa johtavat vanhat askeettiset miehet. Mutta niin ei kuulemma ole.

Omat vanhempani elävät vielä. Ei mene päivää etten siunaisi heidän olemassaoloaan. Olen hyvilläni että elin niin vanhaksi ja he niin kauan, että ymmärsin ruveta antamaan heille arvoa monien myrskyisten ja viileitten kausien jälkeen.

Ehkä he elävät suojellakseen meitä lapsiaan kuolemalta, ollakseen ikään kuin yhä edelleen seuraavina vuorossa. (Ajatus ei ole alkuperäisesti minun, mutta omaksun sen kiitollisena.)

Myös he ovat kaiken aikaa mielessäni tätä kirjoittaessani.

Piskolassa, 9.6.1976

Omakuva

Tunnustuksellista tekstiä jollaiseksi tämän koen on vaikea kirjoittaa olematta itsekeskeinen. Ehkä siitä syystä on parasta olla sitä avoimesti ja aloittaa omakuvasta, mitä sillä sitten lie-neekin tarkoitettu otsikkoja määrättäessä.

Minä pidän sitä mahdollisuutena yrittää hahmotella aikai-sempaa lähemmin lähtökohtaani, rajoituksiani, edellytyk-siäni, mieleeni vaikuttavia paineita ja nykyhetkeä jonka alaista on kaikki mitä teen.

Omakuvani olisi ollut eilen toisenlainen kuin tänään, ja huo-menna, päivänä joka ei koskaan tule, se olisi ollut taas toisen-lainen, jos sitä ylipäänsä olisi syntynyt lainkaan. Ja kun näin sanon, en voi olla sivumennen toteamatta, että virkkeen jäl-kimmäisessä osassa käyttämäni aikamuoto ilmaisee tulevaisuu-dessa päättynyttä mahdollista tapahtumista, futuurin konditio-naalista pluskvamperfektiä, niin sanoakseni, kylläkin vastoin suomen kielioopin oikeauskoista tulkintaa. Minua kiinnostavat kielen ja mielteiden liikkeet ajassa, meidän huimaava ja usein ainoa mahdollisuutemme rikkoa aikasidonnaisuuttamme.

Ehkä tämän otsikon alla tulee esitellä itsensä:

Tätä kirjoittaessani olen 48-vuotias. Olen julkaissut 12 kir-jaa (5 romaania, 5 novelli- ja 2 runokokoelmaa). Minulla on

kolme poikaa, joista kaksi asuu vielä kotona. Olen eronnut 10 vuotta sitten ja elättänyt siitä lähtien perheeni kirjailijan ammatilla. Koulutukseltani olen filosofian kandidaatti, pääaineina englantilainen filologia sekä estetiikka ja nykykansain kirjallisuus, joista molemmista olen suorittanut laudaturin. Approbaturini on taidehistoriasta. Lisäksi olen auskultoinut eli suorittanut opettajilta vaadittavan kaksi lukukautta kestäneen käytännön opetusharjoittelun (kieleni menee solmuun jo pelkästään sitä kirjoittaessani). Olisin siis voinut olla englannin kielen opettaja ja saada tällä hetkellä jopa ikälisää. Todellisuudessa olin sitä vain yhden lukuvuoden, minkä muistoksi joku entisistä oppilaistani silloin tällöin vieläkin soittaa tai kirjoittaa minulle. Epäilen, että avuttomuuteni on ollut unohtumatonta laatua.

En pysty täysin selittämään, miten ajauduin kirjailijan ammattiin, en ainakaan miten siitä tuli pää- eli ainoa ammattini. Ilmeisesti kaiken aikaa tapahtui hiljaista valintaa, joka huomaamattani johti tilanteeseen, jossa nyt olen, niin ammatillisessa kuin muussakin mielessä. Pitkään aikaan, »miesmuistiin», en ole tuntenut, että minulla olisi muuta vaihtoehtoa ollutkaan, mutta epäilemättä sellainen on joskus ollut.

Tällä hetkellä poden elämäni toista vakavaa ammatillista kriisiä. Ne ovat esiintyneet 10–7 vuoden väliajoin. Edellinen kesti kolme vuotta. Tämä on jo kestänyt suunnilleen saman ajan. Tällaisen kauden raskautta on vaikea kuvata, mutta se ei liene tarpeenkaan, sillä se tulee mitä todennäköisimmin heijastumaan kaikkeen mitä kirjoitan. Ikävä kyllä. Lyhyesti sanottuna ongelma on siinä, etten tällä haavaa tunne pystyväni kirjoittamaan epiikkaa. Ehkä en pysty siihen enää koskaan. Ehkä jokin minussa on sillä tavalla muuttunut. En tiedä. Lauserakenteet ovat jäykkiä, sanakammo vaivaa, emotionaalinen kosketus kieleen on katkennut.

Ympäristö jossa kirjoitan on vuodesta 1970 lähtien ollut työskentelylleni tyypillinen ja – niin kuin tähän asti on tuntunut – myös välttämätön. Olen metsässä. Olen yksin. On kesä. Tarkemmin sanottuna kesäkuun alku, joka tänä vuonna on ollut poikkeuksellisen kolea; kitsas ja julma. Halla on tappanut sireenit nupuille. Ruoho ei jalkojaan jatka. Kuollut viimekesäinen heinä kojottaa yhä pystyssä ja hallitsee aavemaisena näköpiiriä. Puiden lehtien kasvu on jäänyt puolitiehen. Linnut värisevät öisin ääneen ja niitä tuntuu olevan tänä kesänä vähemmän kuin ennen. Pääskyselät eivät pesi vintillä; koko tässä talossa viime kesänä majailut kanta on ehkä tuhoutunut muuttomatalla tai syöty etelässä. Ensimmäisen kerran tämä maisema on mielestäni ruma. Oli hyvä että tulin kirjoittaneeksi siitä silloin kun se tuntui hymyilevän ja puhelevan minulle, kun kaikki tuntui olevan pelkkää valoa, lämpöä ja aurinkoa ja moninkertaisesti täynnä yksityiskohtia, joille olen myöhemmin sokeutunut. Nyt tästä maisemasta ei syntyisi kovinkaan myönteistä kuvausta. Siis kaikella on todella aikansa; herkistymisen aika.

Rumuutta ja apeutta, joka näyttää olevan tämän kesän sääntö, rikkoo vain kuu, joka iltaisin nousee värittömänä kaakkoon, muuttuu siellä hehkuvaksi ja lipuu muutaman valjun öisen tunnin kuluessa eteläisen taivaan yli lounaaseen missä se laskee harjun taakse loimottaen hetken kuin metsäpalo samalla kun aurinko alkaa nousta koillisesta. Sitten yleinen pilvisyys peittää tämänkin näytelmän juuri iltana jolloin kuun kalenterin mukaan on määrä olla täysi. Ja maisema joka on sydän läpättäen, lammet huuruten, pelännyt hallaa yö yön jälkeen painuu viluissaan suppuun päiväkausiksi ja jatkaa kesän odottamista kyyhöttäen pilvipeitteen alla kalvaana, aliravittuna ja ihmettelevän näköisenä. On kuin ihminenkään ei pääsisi juurtumaan tällaisissa olosuhteissa, kukoistamisesta

puhumattakaan. Käsitykseni että luonnon keskellä reagoin enemmän kasvin kuin eläimen tavoin vahvistuu.

Mutta maiseman yksitoikkoiseen ankeuteen ilmaantuu uusi poikkeus: omenapuu, joka ei vielä tähän mennessä ole kukkinut koskaan ja jonka olemassaoloon en siitä syystä ole kiinnittänyt pahastikaan huomiota, on yllättäen täpötäynnä kukkia. Se kukkii yksinään epätodellisen kauniina keskellä peltoa kuolleen heinän ympäröimänä ja kuin vastalauseena alistumista vaativille olosuhteille ja talon vieressä lahoaville, myyrien tappamille, jo jäkälöityneille rangoille.

Myös se vahvistaa vanhoja käsityksiäni, mielisääntöäni jonka nimi on poikkeus. Luulen, että vain usko ihmeeseen, yllätykseen, arvaamattomuuteen jaksaa pohjimmaltaan pitää ihmisen hengissä. Sen vastakohta on todennäköisyys, ehdoton lainalaisuus, vääjämätön johdonmukaisuus. Jos olevaisuudessa – niin monien tarujen, maailmankatsomusten, uskontojen ja jopa fysiikan mukaisesti – on vallalla dualismi, se voisi olla juuri tämä: poikkeuksen ja säännön, arvaamattomuuden ja lainalaisuuden, yllätyksen ja predestinaation kamppailu. Ainakin se olisi iloista ja jännittävää, tarjoaisi mielenkiintoisen tahdonvapauden mahdollisuuden ja toisaalta edellyttäisi myös jonkinlaista epämääräistä järjestystä, etten sanoisi kuria, sisäistä kuria.

Silti en mene vannomaan, että uskoisin tähänkään. Dualismin on liian lattea, kaksiulotteinen, kuin tasogeometrinen liikkumatila, jonka ihmismieli puhkoo rei'ille fantasiallaan ja mielikuvituksellaan kuin tähdet burjaattien teltankatto-taivaan. Jo ilmiö omenapuu tapahtuu lukemattomissa ulottuvuuksissa joista vähäisimmät eivät ole paikka ja aika: ensinnäkin se, että se kukkii tuossa minun pellollani (suokaa anteeksi te kaikki arvokkaat vuosien mittaan kehittyneet valveutuneet ajatuspoikaseni jotka näin sanoessani työnnän sivuun

sosiologisempia hetkiä odottamaan) ja toiseksi että se kukkii juuri nyt, tänä kesänä jolloin olen sitä näkemässä (viime-mainitut sanat lausuttuna ilman sitä dramatiikkaa joka niihin meidän tavanomaisten emotionaalisten ajatustottumustemme mukaisesti niin helposti tulee). Aistit, jotka fysiikan esittämien kaavakuvien mukaan välittävät meille vain häviävän – ja hävettävän – kapean kaistan elollista mitättömyyttämme ympäröivästä todellisuudesta, lisäävät kuitenkin melkoisesti omenapuun ulottuvuuksia. Minun kuolevaiset silmäni antavat sen kukille värin (ja minkä värin!), minä ja kimalaiset (jotta en olisi liian itsekeskeinen) annamme niille tuoksun, ja minä ja madot toteamme yhdessä sen hedelmien maun, sikäli kuin jokin synkistä futurologisista ennustuksista ei jo syksyyn mennessä toteudu ja tee kaikesta selvää tai jotakuta meistä osatekijöistä kohtaa yksilöllinen poistumus muodossa tai toisessa, henkilökohtainen *exit*, joka vaikuttaa koko kuvion muuttumiseen. Sillä mitään täysin yksityistä tapahtumaa ei ilmeisesti ole luonnossa vallitsevasta äärimmäisestä yksilöllisyydestä huolimatta ja huolimatta siitä, että henkilökohtainen kokemus on lopulta ainoa totuus, jota mikään ei kumoa.

Näin omenapuun olemassaolo ikään kuin lisääntyy minun, kimalaisten ja matojen ansiosta samalla kun se vastavuoroisesti rikastuttaa meidän olevaisuuttamme. Jopa kuu tuntuu ilta illan jälkeen kasvavan siitä, että sitä katsellaan. Toistuvasti se ilmaantuu pyytämään lupaa olla olemassa ja me annamme sen sille. Entäpä kaukaiset tähdet – siitä syystäkö niiden valo matkaa miljoonia valovuosia meidän pölyhiukkasellemme?

Nyt pysäytän ajatukseni. Tajuan niiden hupsuuden, mutta samaan hengenvetoon minun on sanottava, että luonnon keskellä, metsän ympäröimänä ja taivasta katsellessa hourupäisyyden raja tuntuu siirtyvän ihmisestä hyvin kauas (kun se ihmisten seassa taas tuntuu olevan hyvin likellä) jonnekin

horisontin taakse, kaikki tuntuu mahdolliselta, tajunta avartuu (ja sehän on ihmisten keskuudessa aina hyvin huolestuttava merkki se). Minulle ei ole selvinnyt, miksi tämä tajunnan avartumisen kokemus on ajoittain tuskallinen, ajoin taas tarjoaa vapautumisen ja hurmion tunteen. Ehkä se vielä valkenee. Niin kuin olen ajatellut: Miten on mahdollista, että ihminen ei ymmärrä elämää, vaikka hän kokee sen itse? Jokaisella meistä on henkilökohtainen kokemus tästä ilmiöstä; miten se voi jäädä selittämättömäksi? Ja joskus jopa ajattelen: minun on tajuttava elämästä jotakin olennaista ennen kuin kuolen; sen täytyy olla mahdollista.

Kun lisään kaikkeen jo-sanottuun sen, että istun tällä hetkellä tuvan kylmyyden takia kammarissa ladon ovesta kyhätyn huteran sängyn reunalla ja että kirjoituskone keikuttaa kevyttä telttapöytää niin että sille lastattu monenkirjava, inhimillistä elämää kuormittava roina – kampa, hakaneulat, kynät – sinkoilee vähän väliä lattialle, alkaakin omakuvani olla sekä totuudenmukainen että täydellinen.

Täydellinen siksi, että se muodostaa lähtökohdan loputtomalle ongelmien, kysymysten ja paradoksien sarjalle, yksinäisyydelle ja julkisuudelle, ahdistukselle ja muille erilaisille tuskatiloille, masennukselle ja työlle. Monta kertaa tuntuu, että ihminen on pelkkä oman menneisyytensä alku.

Se osoittaa myös, missä persoonallisuuteni särkyy ja hajoaa, miten mieleni karkaa minulta luontoon, niin kuin minusta on toistuvasti tuntunut tänä kesänä.

Julkisuudesta

Kirjailijan ammatti on monessa suhteessa kummallinen. Mitä pitempään sitä harjoittaa, sitä vaikeammaksi se käy ja sitä käsittämättömämmiksi syyt sen harjoittamiseen; motiivi toisensa jälkeen putoaa pois samalla kun henkisesti ei jää mitään muuta vaihtoehtoa. Edes läheltä seuranneet ihmiset eivät ymmärrä sitä, perheenjäsenissä se herättää ajan mittaan pelkästään kammoa. Sen erityispiirteitä on, että se on äärimmäisen yksinäistä työtä, joka tarkastetaan julkisesti.

Kirjailija on ammatissaan viiden julkisen paineen alainen. Jokainen niistä on muodostunut tai on taipuvainen muodostumaan instituutioksi, enemmän tai vähemmän vakiintuneeksi yhteiskunnalliseksi vaatimukseksi, jonka kanssa vastakkain joutuessaan kirjailija aina viime kädessä tuntee olevansa yksin ja kohtaavansa ryhmän tai vallitsevan käytännön paineen yksilönä, jolla ei ole muuta suojaa kuin luonteessa mahdollisesti piilevät voimavarat.

Nämä paineet voidaan lyhyesti otsikoida seuraavasti:

- 1) kustantaja;
- 2) valtion kirjallisuuselimet, jotka jakavat apurahoja;
- 3) kriitikkojen luoma kirjallinen mielipide;
- 4) tiedotusvälineitten luoma julkisuus, »julkisuus»;

5) lukijoitten mielipide, odotukset ja reaktiot, kirjan huomiotta jättäminen, tuomitseminen tai myönteinen vastaanottaminen, myynti;

6) esiintymiset.

En aio korjata laskuvirhettäni. Luettelossa on joka tapauksessa ainakin yksi paine enemmän kuin ihminen on rasittumatta valmis kestävänsä. Viime vuosilta siihen voisi lisätä vielä yhden:

7) poliittinen sitoutuminen/sitoutumattomuus.

Pelkään kuollakseni kaikenlaisia virastoja, toimistoja ja kontoreita ja siellä pöytiensä takana istuvia ihmisiä, jotka, vaikka olisivat kuinka mukavia yksityiselämässään, kuitenkin toimistossa istuessaan edustavat instituutiota ja menettävät sille osan persoonallisuuttaan ja vapaata tahtoaan, ja saavat siltä vastaavasti sekä arvo- että tuhoisaa käytännöllistä valtaa, jolla he pystyvät, niin halutessaan, lamauttamaan minut sekä ihmisenä että kirjailijana. Luulen, että jo tämä virastoja kohtaan tuntemani kammo olisi estänyt minut joutumasta tähän ammattiin yksinkertaisesti siitä syystä, etten olisi koskaan uskaltanut viedä tekstiäni moiseen paikkaan, en olisi tiennyt, mistä ovesta mennään sisään, kenen puoleen pitää kääntyä, mitä kuuluu sanoa; ja minä ymmärrän itseäni vieläkin: minusta käsikirjoituksen vieminen kustantajalle on monin tavoin naurettava tilanne; ei ole mikään ihme, jos sellaiseen alentuva ihminen tuntee vaipuvansa häpeästä maan alle. En olisi myöskään tiennyt, miten käsikirjoitus lähetetään postitse enkä tiedä sitä tarkalleen tänäkään päivänä. Mitä kirjoitetaan kuoren – tai paketin – päälle? Kenelle lähetys osoitetaan? Pitääkö se esimerkiksi kirjata? Eikö epämääräisellä osoitteella varustettu epämääräinen lähetys joudu hukkaan viimeistään kustantajan monikerroksisessa talossa? Ja eikö

se parhaassakin tapauksessa, postituksen onnistuttua, päädy joka tapauksessa ylimielisten, turtuneitten ammattilukijoitten käsiin, jotka eivät viitsi paneutua edes alkeellisen kunnioittavasti minun maailmankuvani ja kokemistapani vivah-teisiin? Ja sellaisesta seikasta kuin lähetekirje olen kuullut vasta hyvin myöhäisessä vaiheessa ja silloinkin ohimennen jossain ammattini käänteessä.

Se että esikoisteokseni käsikirjoitus joutui kustantajalle, johtuu yksinomaan siitä, että satuin olemaan naimisissa kustannusvirkaileijan kanssa – enkä tosiaankaan tiedä sanoisinko onneksi vai onnettomuudeksi. Joka tapauksessa hän vei kirjoittamani satakunta liuskaa taloon jossa niistä tehtiin kirja.

Näin jatkui kaikkiaan kahdeksan vuoden ajan, jolloin kirjoitin viisi kirjaa.

Suhteeni kustantajaan oli tuona aikana ihanteellinen: en ollut missään tekemisissä instituution kanssa. Kukaan ei repostellut käsikirjoitustani. Olin pelkästään hämmästynyt kun minulle kerran eräässä radiohaastattelussa esitettiin kysymys: Kuinka paljon kustantaja puuttuu käsikirjoituksen sisältöön tai kieleen?

Eräs asia tuntui kuitenkin välttämättömältä: mieheni piti illalla lukea se mitä olin päivällä kirjoittanut. Luettuaan hän ei kuitenkaan saanut sanoa oikeastaan mitään. Jos hän sanoi pienenkin poikkipuolisen sanan tai osoitti epäilevänsä jonkin kohdan onnistuneisuutta, minä jouduin suunnattoman epätoivon valtaan, menetin yhdessä romahduksessa uskoni kaikkeen mitä olin aikonut sanoa, ja kirjoittaminen keskeytyi vähintään pariksi viikoksi. Joten käytännöksi muodostui että hän luki tekstini – jona aikana minä tarkkailin hänen ilmeitään, sikäli kuin se ylipäänsä oli mahdollista, sillä ne olivat yhtä tulkitsematomia kuin kustannusvirkaileijojen yleensä – minkä jälkeen hän sanoi: – Anna mennä vaan. Ja se riitti.

Minä tunsin saavani tunnustuksen: siunauksen sen päivän työlle ja luvan jatkaa huomenna. Enkä tänä päivänäkään usko kirjailijan tarvitsevan muuta.

Sillä tuohon tilanteeseen sinänsä sisältyi kaikki tarvittava sisäinen kritiikki, ja muun kuin sisäisen kritiikin hedelmällisyyteen minä en usko. Taiteen tekemisessä kaikki muut paitsi tekijä itse ovat ulkopuolisia repostelijoita, taiteesta tavalla tai toisella hyötyjiä, parhaassa tapauksessa nauttijoita.

Analysoidessani tuota menneisyyteen jäänyttä tilannetta nyt jälkeenpäin voin erottaa siinä kaksi piirrettä, jotka ovat vaikuttaneet ratkaisevasti työkykyyni (tässä yhteydessä – kuten silloinkin – jätän huomioonottamatta tilanteen vaikutuksen yksityiselämään: sen pahimmanlaatuisen henkisen riiston, johon syyllistyin, ja sen vaikutuksen perheeseen; tyydyn ainoastaan toteamaan, että tilanne on tarjonnut enemmän kuin tarpeeksi syitä yhden avioliiton hajoamiselle). Ne ovat: läheinen lukija ja mahdollisuus säilyttää itseluottamus koko kirjoittamisprosessin ajan.

Käsitykseni on edelleenkin, että ainoa mitä kirjailija tarvitsee taloudellisen turvallisuuden ja työrauhan lisäksi on kannustus. Ja tämän kannustuksen hän on valmis löytämään hyvin vähästä, imemään sen varsin vaatimattomastakin lausahduksesta, kunhan se vain on myönteisessä mielessä ilmaistu. Hän tekee joka tapauksessa parhaansa.

Kun henkilökohtainen tilanteeni ja sen mukana kirjoittamistilanteeni kymmenen vuotta sitten muuttui, muuttui myös suhteeni kustantajaan. Minun oli opittava kirjoittamaan ilman läheistä lukijaa. Asetin sen itse itselleni ehdoksi, koska en enää tuntenut muunlaista vaihtoehtoa rehelliseksi enkä todellisuutta vastaavaksi. Oppiminen vei kolme vuotta, oli erittäin tuskallista, eikä mitään suurenmoista täysinoppineisuutta seurannut koskaan, niin kuin sitä ei tässä ammatissa

ylipäänsäkään ole saavutettavissa. (Näiltä ajoilta on peräisin käsitykseni ihmisen perusyksinäisyydestä – ajatus joka tuon tuostakin tuntuu loukkaavan ihmisiä jotka mieluummin haluavat uskoa ihmisten keskeiseen perusyhteyteen. En kiellä jälkimmäistäkään; päinvastoin tuntuu kuin nämä äärimmäiset poolit kuuluisivat salaperäisesti yhteen, muodostaisivat sen voimakentän jossa eläminen tapahtuu ja suorastaan kutsuisivat toinen toisiaan. Missään tapauksessa ne eivät kumoa toisiaan vaikka ovatkin eräänlaisia vastakohtia. Voisi sanoa, että perusyksinäisyyden kokemus sai minut vaatimaan itseltäni yksinkirjoittamista, koska vain se, että tunsin pystyväni johonkin yksin, saattoi antaa minulle jonkinlaisen turvallisuuden tunteen. Perusturvallisuudesta ei tässä yhteydessä voi puhua, sillä sitä ei tällaisessa ammatissa ole; tätä päinvastoin varjostaa alituinen pelko siitä että aivot lakkaavat tuottamasta; näin ainakin minun kohdallani. Nuo perusyksinäisyyden ehdot täyttämällä – pysymällä hengissä ja työkykyisenä – ihminen luultavasti parhaina hetkinään yltää myös jonkinlaiseen perusyhteyden kokemukseen.)

Opittuani kirjoittamaan ilman läheistä lukijaa minun oli myös opeteltava itse viemään käsikirjoitukseni kustantajalle.

Näin jälkeinpäin ajatellen ymmärrän, että mitään luontevaa tapaa viedä käsikirjoitus kustantajalle ei ole. On vain joukko erilaisia naamioituja käyttäytymismuotoja, joihin turvautuen teeskennellään tilanteen läpi. (Passiivi on juuri oikea kielellinen muoto ilmaisemaan sitä täydellistä persoonallisuuden katoa, joka yksilössä tapahtuu viimeistään hänen noustessaan ylös kustantajan portaita.) Sikäli kuin olen kuullut ja omasta kokemuksestani tiedän, käyttäytymismuodot vaihtelevat äärimmäisestä huolettomuudesta ja ylipursuavasta iloisuudesta vapinaan, hikoiluun ja ylettömään nöyristelyyn. Jotkut sinkoavat käsikirjoituksensa ovelta kirjallisen johtajan

pöydälle, toiset laahautuvat seinävieriä myöten ja kamanoista pidellen lähimmälle ovelle, raottavat sitä, sulkevat silmänsä ja jatkavat laahautumistaan seuraavalle, kunnes ystävällinen eteisessä istuva naishenkilö (eteisessä istuva naishenkilö on aina ystävällinen, jollei keltään muulta saa myötätuntoa voi aina kääntyä hänen puoleensa, hän kuuntelee) tarttuu asianomaista käsipuolesta ja taluttaa hänet tuoliin, joka on valmiina ovensuussa juuri tällaisia saapujia varten. Kaikkein arimmat naamioituvat ylenpalttiseen röyhkeyteen, nostavat jalkansa kirjallisen johtajan pöydälle tai ojentavat ne lattialle niin pitkälle että tämän on viimein paikalle ilmaantuessaan harpattava niitten yli, istuvat sisällä hattu päässä ja mustat lasit silmillä, takinkaulus pystyssä ja vasen käsi taskussa ja polttelevat oikealla loppuun kirjallisen johtajan pöydällä olevat savukkeet joita tämä ei tarjoa. Minä olen aina valunut litroittain hikeä, tai jos olen ottanut hikoilua estävän tabletin (sellaisia on), suuni on ollut niin kuiva, että olen sammaltanut kieli kitalakeen takellessen ne vähäisetkin sanat, jotka olen onnistunut pakottamaan huulilleni. Ennen kaikkea olen aina turvautunut vetoavaan nöyryyteen, jonka vuosien ajan olen itsekin uskonut olevan aitoa. Ja kukaties se on aitoa ollutkin, koskapa on tuntunut ainoalta mahdolliselta minulle. Kuitenkin, vaikka tosin vasta aivan viime vuosina, olen alkanut epäillä, että ihan niin nöyrä minä en ehkä sittenkään ole. Tarkempi tutkailu paljastaa nöyryyden alta uupumuksen; kun kirjailija tuo käsikirjoituksensa kustantajalle, hän on aivan poikki, henkisesti itsensä tyhjiin pusertanut, ruumiillisesti itseään laiminlyönyt ja rääkännyt, ja hän pysyy pystyssä ainoastaan sen takia, että hän, vaikka ei olekaan kone, on ylikuumentunut kuin kone ja käy tyhjillään kuin vanha moottori vielä virran sammuttamisen jälkeenkin. Kirjailijan työ on itsensä venyttämistä äärimmilleen, on työskenneltävä

sekä repäisyittäin että pitkäjännitteisesti, ja ihminen, joka on juuri saanut päätökseen tällaisen työn, kaipaa ennen kaikkea lepoa ja suojaa. Mutta milloin ihminen saisi ajallaan mitä tarvitsee? Tässä vaiheessa ja tässä tilassa hänen on kohdattava ensimmäinen virallinen instanssi: kustantaja. Tässä vaiheessa julkisuus tarttuu häneen.

Paitsi virastona ja instituutiona kirjailija pelkää kustantajaa kahdesta syystä. Ensinnäkin hän pelkää, ettei kustantaja ota hänen käsikirjoitustaan julkaistavaksi eli hyväksy hänen käsikirjoitustaan, kuten tuo kustannusmaailmassa käytetty kohtalokas termi kuuluu kaikessa omahyväisyydessään. Toiseksi hän pelkää – ja näin siinä »onnellisessa» tapauksessa että hänen käsikirjoituksensa on »hyväksytty» – että hänen käsikirjoituksensa *toimitetaan* s. o. repostellaan joittenkin kummallisten käsitysten mukaan täyteen muita virheitä kuin kirjoittajan omat, kuitenkin siten että kirjoittaja joutuu niistä omalla nimellään vastaamaan.

Ensin mainittua pelkoa olen tuntenut siitä saakka, kun aloin kirjoittaa, mutta etenkin vuoden -66 jälkeen, josta lähtien olen vienyt käsikirjoitukseni kustantajalle ilman että kukaan muu kuin minä itse on lukenut sitä, mutta varsinkin vuodesta -69 lähtien, jolloin minulta epäonnistui kokonainen paksu romaaninyritys.

Jälkimmäistä pelkoa, kammoa »toimittamista» kohtaan, olen tuntenut lievästi vuodesta -71 saakka, jolloin ensimmäisen kerran koin, miltä tuntuu istua kustannusvirkaileijan vieressä ja nähdä hänen kuljettavan punakynäänsä kirjoittamieni rivien alla ja pysäyttävän sen sitten äkkiä jonkin sanan kohdalle. Tuolloin kuitenkin kaikessa viattomuudessani olin ennen kaikkea hämmästyneyt, en osannut edes kunnolla pelätä, kuvittelin, että kyseessä oli jonkinlainen kokeilu tai erehdys. Ehkä nöyryyteni oli käsitetty avuttomuudeksi ja minua yritettiin auttaa

tällä tavoin; kenties olin ollut niin sydäntä särkevän vetoava. Yhtään myönteistä sanaa en tuossa tilaisuudessa kuullut. Ne kolme novellia, jotka »hyväksyttiin» muutoksitta, toimittaja kuittasi lauseella: – Näistä minulla ei ole mitään sanottavaa. Yhden novellin paikkaa kokoelmassa vaihdettiin, se sijoitettiin viimeiseksi. Ja yksi, josta ehdotettiin tehtäväksi kaksi erillistä novellia (täysin perusteeton ehdotus, jonka aiheutti yksinomaan jokin sovinnainen käsitys novellin ihannepitämyksestä), jaettiin minun vastaehdotuksestani kahteen osaan panemalla numerot I ja II novellin alkuun ja jonnekin puolivälin paikoille (eivätkä ne siellä hassummilta näytäkään).

Tämän jälkeen onnistuin kirjoittamaan kokonaisen romaanin ilman että kukaan tuppautui toimittamaan sitä; en tiedä mikä onni minua lieenee varjellut sillä kertaa, kenties tähdet olivat suotuisissa asennoissa. Mieleni oli sen ansiosta rauhallinen ja itsetuntoni korkealla, niin kuin se on tässä ammatissa vain tietyn ajan kirjoittamisen jälkeen, aina riippuen siitä kuinka paljon tuntee lunastaneensa olemassaolon oikeutta kullakin tekosellaan/teoksellaan. Tunsin itseni työkykyiseksi. Olin kahlannut katkelmallisuuden vaiheen läpi (jollaiseksi novellien kirjoittamisen koin siitä huolimatta, että rakastan novelleja) pitkään proosaan. Suunnittelin useita laajoja aiheita yhtäaikaan niin kuin käy aina silloin kun tuntee olevansa vedossa ja näin jo mielessäni ne kirjat jotka tulisin elämäni aikana kirjoittamaan (ja lisäksi upeana rivistönä ne joita en ehtisi enää kirjoittaa; ensimmäisen kerran ymmärsin mitä »ars longa, vita brevis» merkitsee). Kestin jopa toistamiseen sen henkisesti rasittavan, uhkarohkean tilanteen joka syntyy kun kustantajalle on annettava ennakkotietoja teoksesta jota ei ole vielä kirjoittanut. Vieläpä sanoin täyttä totta tarkoittaen kevytmielisiltä kuulostavat sanat: – Ja sitten seuraavaksi minä kirjoitan sellaisen ja sellaisen romaanin...

*”Tunnustuksellista tekstiä
on vaikea kirjoittaa olematta
avoimesti itsekeskeinen.”*

Ihmisen ääni oli WSOY:n kirjasarja, jossa aikansa maineikkaat kirjailijat kuvasivat työtään ja elämäänsä. Kilven vuonna 1976 julkaistu teos on sarjan rehellisimpiä: kirjailija kuvaa siinä masentuneisuuttaan, yksinäisyyttään ja häviämisen tunnettaan hyytävän lakonisesti ja tuo oman sielunmaisemansa pelottomasti näkyville. Ihmisen ääntä kirjoittaessaan Kilpi oli 48-vuotias vanha sielu.

EEVA KILPI (s. 1928) on julkaissut romaaneja, runoja, novelleja sekä muistelmia ja päiväkirjoja. Hänen teoksiaan on käännetty lukuisille kielille. Hän on saanut muun muassa neljästi valtion myöntämän kirjallisuuspalkinnon sekä vuonna 1974 Pro Finlandia -mitalin.

	 9 789510 526729	
www.wsoy.fi	84.2	ISBN 978-951-0-52672-9